

I és clar que sí que no

Josep Palàcios torna a les llibreries amb 'Un nu', poema quilomètric i deliberadament cacofònic

MANUEL BAIXAULI

El llibre de què us escric és un llibre de foc, excèntric, amb punxes, conflictiu, perillós de recomanar. Ja ho són, de perillosos, els altres de Palàcios. Entre la gent a qui un dia vaig recomanar *AlfaBet* —el seu llibre més normal—, n'hi ha de tres classes: els —escassos— que s'hi han fet addictes, els que somriuen amb escepticisme, des d'aleshores, a les meues recomanacions, i els que canvien de vorera quan em veuen. Palàcios és l'autor més estrany, més *outsider*, de la literatura catalana, i potser no sols de la literatura catalana. En *Un nu*, el seu últim llibre, que, alhora, significa el seu retorn a les llibreries des d'*AlfaBet* —és a dir, després de vint anys d'evitar-les—, Palàcios se'ns presenta més radical, més lliurat a les seues dèries i obsessions, més flamíger i contradictori que mai.

I amb motiu de què, aquest retorn? Palàcios no havia deixat mai d'escriure, d'omplir papers i marges de papers amb una lletra de formiga, traçada amb llapis esmolat, a penes intel·ligible, però sí que havia deixat de publicar. Rectifique: no de publicar —en realitat, molt del que ha escrit ha estat imprès—, sinó de difondre el que ha publicat. Des d'*AlfaBet*, ha tret llibres en edicions d'àmbit no ja local, sinó familiar o, com a molt, amical, i de distribució manual, individual i totalment arbitrària ("car m'agraden els fets arbitraris"). Ha escrit aforismes, sobretot, però també dístics, algun assaig i no pocs cal·ligrames. Tot en la direcció no ja d'explicar i d'aclarir, sinó d'inquietar el lector. I sota la passió bibliòfila per la forma, la idea de llibre com un

tot estètic.

Un nu naix a partir d'un encàrrec. Quan l'editor Xavier Folch fa setanta anys, un grup d'amics i autors de la "seua" editorial, Empúries, decideixen fer-li un obsequi: un volum d'edició no venal, de cinc-cents exemplars, amb un recull d'escrits fets per a l'ocasió. Palàcios fa un poema de cinc-cents cinquanta-cinc versos, amb un títol de cent sis paraules, que no reproduirà. Publicat —el febrer del 2008— el poema, Palàcios, com fa amb molts dels papers que escriu, comença a entretindre's corregint-lo i, sobretot, allargant-lo. Des d'aleshores fins fa ben poc, quan ha lliurat definitivament

Ha passat, de tindre cinc-cents cinquanta-cinc versos, a tindre'n tres mil tres-cents trenta-tres

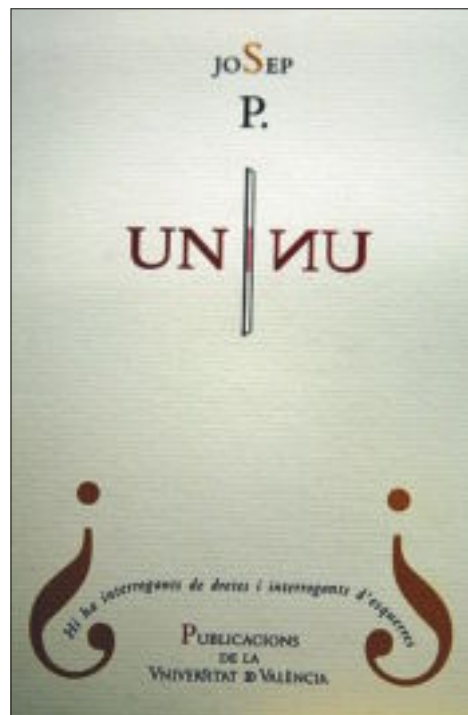
"És un llibre que no es pot resumir en una frase, ni en dues, ni en tres, ni..."

—definitivament?— el text a la impremta, el poema ha passat, de tindre cinc-cents cinquanta-cinc versos, a tindre'n tres mil tres-cents trenta-tres. La reescriptura, com en el cas del segon *AlfaBet* —editat per Folch a Empúries— respecte del primer *Alfabeta* —de publicació minoritària—, ha consistit, no en una poda, sinó a afegir, a augmentar, a practicar generosament l'art

de la digressió.

I per què, en aquest cas, ha decidit publicar? I, ja posats a fer-ho, per què en la Universitat de València i no, com volia i oferia el mateix Folch —a qui va adreçada l'obra—, en el Grup 62, amb el potent aparell mediàtic i distribuïdor que això suposa? Conjectureu, si voleu. Palàcios, que és un home que fuig del sol i es troba a gust en la penombra, evita també els focus del món de la cultura; a més, tot i que Folch li hauria permès tota la llibertat possible en el disseny del llibre, potser ell es trobava més còmode amb una editorial discreta, com és la Universitat. Perquè la primera cosa que sobta en veure *Un nu* és la llibertat, l'enginy i el gust exquisit amb que està perfilat cada detall del volum: coberta, frontispici, capricis tipogràfics i colofó. Palàcios n'ha tingut un control absolut, ell n'ha estat autor, maquetista, dissenyador, prologuista i, fins i tot, redactor del colofó.

I de què parla, en aquests tres mil tres-cents trenta-tres versos? De tot, i, de vegades, de res. Impossibles, explicar-ho. És un llibre que no es pot resumir en una frase, ni en dues, ni en tres, ni... S'ha de llegir, i fins i tot així, un pot no arribar a saber què és exactament el que ha llegit. Jo mateix, n'hi ha fragments en què m'he perdut. Des de les primeres paraules: "Estic fart, Xavier...", brolla el monòleg deliberadament cacofònic —com ja ens avisa des del títol del llibre— per les cent seixanta-cinc pàgines, amb una mínima i poc visible estructura. Mana la digressió, i la digressió de la digressió, i la digressió de la digressió de la digressió ("M'escampo arreu i no sé on agafar-me"). Heus ací una

Coberta del llibre de Josep Palàcios *Un nu*.

veu que parla descordada, a voltes folla, a voltes lúcida, a voltes frívola, sovint abismal. Una veu exagerada, narcisista —"any 71 de l'era definitiva", escriu en el colofó, i ens revela la seua edat—, una veu nihilista ("La Vida és No"), que a mi m'ha recordat Bernhard i, assenyaladament, el seu príncep Saurau, en *Trastorn*, noble decadent i patètic, genial en els seus monòlegs de foll. Una veu agnòstica, però tothora incapaç de prescindir de Déu, obsedida per si mateixa, per la pròpia identitat, que ignora deliberadament el món extern al seu jo ("M'he tret els ulls per no mirar el nostre món"), un jo que sembla l'únic que li interessa ("M'abraço a mi mateix"). Discurs a voltes sarcàstic, a voltes paranoic, a voltes còmic, a voltes, potser, massa lliurat a l'enginy i al joc verbal. Un discurs, però, sempre subversiu. Una "cua de paó", un "bla-bla-bla", com ell mateix escriu, que a voltes pareix, també, sobretot cap al final, un testament, una confessió. Entremig, hi apareixen

Riba, Carner, Pla, Foix, Espriu, D'Ors, Fuster, Rousseau, Voltaire, Sartre, Camus, Sagarra, Estellés, Saint-Simon, Rimbaud, Flaubert, Swift... I fins i tot Obama i Bush. I, és clar, algun monarca ("Deixem que degotegi la sang a borbollons"). Una confessió, sí, però críptica, de múltiples interpretacions possibles. Perquè Palàcios, que detesta l'obvietat, mai diu les coses de manera directa i clara. Ell sempre ha renegat de l'afirmació planiana que "la primera obligació d'un escriptor és fer-se llegir", que considera "una simplificació retòrica". En la seua fugida de l'obvietat, Palàcios plana fent cercles sobre allò que vol dir i que potser diu, amb referències subtils,

amb ironies i amb sobreentesos no sempre desxifrables. "Els meus papers estan pensats per a ser llegits pels acrobates durant el seu exercici mortal, i desxifrats pels seus enemics", diu, en un altre llibre. No el desxifrem, i no sé si podríem, si ens ho proposàvem. *Un nu* és un llibre que demana una lectura activa, creativa, inventora ("¿I vosaltres què feu, callats?"). I relectures ("Per a entendre, o per a no entendre, amb insistir n'hi ha prou"), al detall o a l'engròs. Jo el rellegiré algun dia, en passar el fred, quan em recupere de la primera lectura, que m'ha deixat exhaust, i que em caldrà digerir. "¿I del Ser Ell en Ell o en No-Ell? ¿I del No-Ser Ell en Ell o en No-Ell?". "¿I què cap dins de què?". "¿I el Jo=jo+jo+jo+jo+jo...?". "Tractats ets, estèts, tips? ¿O èstestèstips?". "¿O no que sí?". Aquestes i moltes altres frases del llibre encara em suren pel cap, com flaixos d'un malson. Però, no és precisament això, o també això, la literatura? "I és clar que sí que no".

UN PAÍS DE PARAULES

Quan rebenten les paraules

FRANCESC CALAFAT

Com un vers mai no escrit. La poesia de Vicent Andrés Estellés en els anys cinquanta
Ferran Carbó

Institut Interuniversitari de Filologia valenciana. Publicacions de l'Abadia de Monserrat
València-Barcelona

Els prejudicis ens mengen. No sempre, cal dir-ho. Però n'hi ha alguns, no sabem ben bé per què, es perpetuen. Un n'és l'avorrit terme de realisme de postguerra europea i espanyola. Les generacions posteriors sovint hem recriminat els seus autors que rebolcaren la literatura en el fangar de la urgència quotidiana. Els hem retret que confongueren vida i ficció i que renunciaren a la preocupació formal. Amb els anys hem aigualit la nostra desconfiança, però no tant com caldria.

Un cas on s'esmicolen els nostres tòpics és la polièdrica poesia de Vicent Andrés Estellés, que gràcies a la descoberta recent, per

part de Maria Josep Escrivà i Josep Lluís Roig, d'una versió inèdita de *L'inventari clementi*, sobretot, a l'aparició de *Com un vers mai no escrit*, de Ferran Carbó, torna a ser actualitat. El llibre és una anàlisi exhaustiva de la poesia estellesiana dels anys cinquanta, una dècada prodigiosa en la trajectòria del poeta valencià. Ferran Carbó estudia el període de formació del poeta, des dels seus inicis en castellà els anys 40, sota la direcció del garcilisme, i la progressiva urgència de desfer-se'n i d'indagar en un univers que evocarà els efectes de la Segona Guerra Mundial a Europa i l'amargor i l'asfíxia de viure en el pou sense vores de la dictadura franquista. El viatge quallarà ja en els seus llibres escrits en català. Mentrestant l'autor feu provatures tant en una llengua com en l'altra, que preferí deixar en el fons del calaix.

La primera aportació de Carbó és aclarir l'ordre cronològic del període estudiat ja que la distribució de les *Obres completes* és caòtica i no sempre resulta fàcil fer-se una idea de l'evolució

El poeta Vicent Andrés Estellés, l'any 1981. / JESÚS CÍSCAR

literària d'Estellés. Ara podem veure amb claredat que la segona part dels anys cinquanta fou un prodigi en la trajectòria d'Estellés, perquè, entre altres títols, va escriure *L'Hotel Paris*, *Testimoni d'Horaci*, *L'entreacte*, *Llibre d'exilis*, *Corral romput*, *El monòleg*, *Llibre de meravelles*, una part de les *Èglogues*, i *Primera soledat*. Déu ni do! L'allau de sorpreses que contenen.

Les línies mestres que orienten la lectura de Ferran Carbó es dirigeixen a subratllar la modernitat i l'originalitat de les formes que experimenta el poeta de Burjassot. A Estellés, que rebutja la literatura ortopèdica i de coentors diverses dels sectors oficials, li calien uns altres impulsos, que trobarà en l'home concret —l'individu conté tota la humanitat, deia Fuster seguint

Montaigne—, que era l'única via d'expressar l'horror, els somnis i la falta d'horitzons d'aquells individus perduts en la terrible història de la postguerra europea. Estellés veu que les persones comparteixen una mateixa nit, però formen un món multidimensional de visions i interessos, una realitat travessada per la confusió personal i col·lectiva. Com va pastar Estellés aquest maremàgnum? Amb un repertori de recursos innovador i divers. Perfil·la veus i personatges diferents, integra temps allunyats (línia que iniciarà amb *Testimoni d'Horaci*, on conflueixen l'univers de Hamlet amb el present), unes vegades apostat per la crònica i la confessió, mentre que unes altres s'encarrila per la descripció, el monòleg, A més, la voluntat d'oferir una visió molt

àmplia de la vida el du a integrar un nombre ingent de referències de tota mena, amb una predilecció especial per convocar escriptors de distintes èpoques i reconvertir amb una gràcia sorprenent tant elements populars com gèneres tan desfasats com poden ser les èglogues. Per fer navegar tanta dispersió, recorre a l'oralitat i el llenguatge col·loquial i les imatges inesperades de la vida quotidiana. Estellés es bastí, lluny de les convencions, una sintaxi de gran elasticitat per conduir un discurs camaleònic capaç d'integrar en una mateixa

seqüència la impressió subjectiva i l'escena col·lectiva, la descripció i la reflexió, el soliloqui i l'enumeració. Amb aquest ventall d'instruments factura amb una eficàcia d'impacte *Corral romput*, unes immenses muntanyes russes d'idees i de sensacions. Si en aquest poema ens trobem en el centre del remolí d'una consciència, en el *Llibre de meravelles*, seguint l'esquema dels retaules de la pintura medieval i renaixentista, construeix una novel·la episòdica per reflectir una ciutat i un temps. A través del comentari detallat de Ferran Carbó, el lector comprovarà que Estellés és un escriptor únic, de voracitat inaudita, autor d'una literatura de gran vitalitat, plena de deficiències de tota mena, de passions frustrades i d'afanys que no acaben de ser mai.